

Satsa på syn- och hörselinstruktörer

En lönsam investering för kommunen

2020-03-23

Vi vill att Sveriges kommuner utvecklar stödet till syn- och hörsel-skadade. Genom att satsa på syn- och hörselinstruktörer kan fler kommuninvånare bevara sin självständighet och undvika isolering och ohälsa. Det innebär samtidigt att kommunen sparar resurser. Här är fem goda skäl att satsa på ett sådant förebyggande arbete:

1. Det är bra för kommunens ekonomi att arbeta förebyggande.
2. Många behöver stödet och gruppen växer.
3. Kommunen kan lättare leva upp till sitt lagliga ansvar.
4. Stärkt samverkan ger större samhällsnytta.
5. Ökad syn- och hörselkompetens öppnar nya möjligheter.

Vad gör en syn- och hörselinstruktör?

Deras främsta uppgift är att ge syn- och hörselskadade sakkunnigt stöd och träning för att klara mer på egen hand i hemmet och närmiljön. Syn- och hörselinstruktörer finns idag i vissa kommuner.

När synen eller hörseln sviktar är det lätt att förlora tron på sig själv och den egna förmågan. Goda råd och stöd behövs då för att bryta de negativa cirkelarna och visa på positiva möjligheter.

I ett projekt, finansierat av Allmänna arvsfonden, har syn- och hörselinstruktörens viktigaste arbetsuppgifter specificerats. De är att

- träna de dagliga sysslorna i och kring hemmet
- träna och stimulera till användning av syn- och hörhjälpmedel
- träna orientering i hemmet och i närmiljön
- ge råd om och genomföra anpassningar i hemmiljön
- förebygga risker för olyckor, särskilt fallolyckor
- utbilda och ge råd till personal i hemtjänsten och särskilda boenden
- stötta i kontakter med specialistläkare, hörcentral och syncentral
- stimulera till sociala aktiviteter.

Syn- och hörselinstruktörer kan också spela en viktig roll i kommunens uppsökande arbete. Det är viktigt att så tidigt som möjligt hitta de personer som behöver stöd. Då ökar möjligheterna att motverka isolering och försämrad hälsa.

Fem skäl att satsa på syn- och hörselinstruktörer

1. Kommunen tjänar på att arbeta förebyggande

Vi har inget utrymme i budgeten, är ett av de vanligaste argumenten för kommuner som inte satsar på syn- och hörselinstruktörer. Men det finns flera skäl att tänka tvärtom. Generellt är det mindre kostsamt med förebyggande insatser än att ta hand om problem som vuxit sig större.

Än så länge saknas hälsoekonomiska data som specifikt belyser effekterna av syn- och hörselinstruktörernas arbete. Men det finns intressanta studier från närliggande områden. Magnus Zingmark, verksam i Östersunds kommun, har exempelvis forskat kring värdet av enkla förebyggande insatser. Närmare bestämt hur en grupp äldre som fått problem att duscha på egen hand, kunde återfå sin förmåga. Viss anpassning av badrum eller träning i att använda enkla hjälpmedel var ofta tillräckligt. Effekten blev ökad självständighet och livskvalitet för individen och mindre behov av kostsamma kommunala insatser (not 1).

Fallprevention är ett annat exempel. Tusen svenskar dör årligen i sviterna av fallolyckor. Dessa skador kostar samhället 14 miljarder kronor per år, enligt en samhällsekonomisk analys från Folkhälsomyndigheten (not 2). Det finns alltså stora vinster att göra, både mänskligt och samhällsekonomiskt, genom att förebygga fall. Här finns en koppling till syn- och hörselskador. Nedsatt syn och hörsel är en riskfaktor eftersom det ofta leder till sämre balans. Synnedläggningar innebär också svårigheter att upptäcka ojämnheter och föremål som kan orsaka fall.

Det är därför en god investering för framtiden att inrätta syn- och hörselinstruktörstjänster och att låta personal utbildas. I förlängningen minskar kommunens kostnader för hemtjänst, vård och annan service.

Enligt Kommun- och landstingsdatabasen (Kolada) kostade varje beviljad timme inom hemtjänsten, som utförts i kommunernas egen regi, i genomsnitt 518 kronor år 2019. Om behovet av hemtjänst för en enda person kan minskas med en timme per dag innebär det att kommunen sparar cirka 190 000 kronor på ett år (not 3).

1 timme x 365 dagar x 518 kronor = 189 070 kr/år.

2. Många har nytta av stödet och gruppen växer

Det förekommer uppfattningar om att antalet syn- och hörselskadade är ganska få i samhället och att mindre kommuner därför inte har underlag för en syn- och hörselinstruktör. Men funktionsnedsättningar är vanligare än många tror. Andelen i befolkningen som har en mer uttalad syn- eller hörselnedsättning är åtminstone 6–8 procent.

Myndigheterna har idag ingen samlad statistik över personer med olika funktionsnedsättningar. Ur integritetssynpunkt är det bra. Men det innebär också att det saknas en tydlig bild av hur stödbehoven ser ut. Företaget Funka har dock gjort en sammanställning av uppgifter från en rad offentliga källor som visar hur vanliga olika funktionsnedsättningar är (not 4).

Många med syn- och hörselnedsättning skulle ha nytta av insatser för att fortsätta vara aktiva och få ett friskare liv. Gruppen växer dessutom eftersom vi lever längre. Med stigande ålder får fler nedsatt syn och hörsel, ofta i kombination med andra funktionsnedsättningar. Antalet personer över 80 år beräknas öka med 47 procent de kommande 10 åren.

Det stöd en syn- och hörselinstruktör kan ge kommer därför att behövas på kommunal nivå. I små kommuner kan en instruktörstjänst kombineras med andra uppgifter, exempelvis att arbeta som arbetsterapeut, ordna aktiviteter för äldre eller att ge stöd till fler funktionshindergrupper. En annan möjlighet är att två eller tre mindre kommuner samarbetar om en tjänst för att ge sakkunnigt stöd till målgruppen.

3. Kommunen kan lättare leva upp till sitt lagliga ansvar

Ibland hävdas att kommunen inte har någon laglig skyldighet att ha en tjänst som syn- och hörselinstruktör. Då läggs fokus på själva titeln och inte på vad det kommunala ansvaret faktiskt innebär. Flera lagar och konventioner slår fast att det offentliga Sverige har ett långtgående ansvar och ska främja ett oberoende liv, aktivt deltagande och bästa möjliga hälsa för alla medborgare – inklusive personer med funktionsnedsättning.

I socialtjänstlagen (not 6) står att socialtjänsten i respektive kommun ska främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Lagen anger också ett särskilt uppdrag gentemot personer med funktionshinder. Socialtjänsten ska verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra. Kommunen ska vidare arbeta uppsökande och planera sina insatser för människor med fysiska och psykiska funktionshinder i samverkan med regionen och andra samhällsorgan och organisationer.

Även regeringsformen slår fast medborgarnas rätt till full delaktighet, jämlikhet och en god hälsa (not 7). Regeringsformen speglar på många sätt FN:s olika konventioner. Enligt konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter ska de anslutande staterna verka för att alla människor kan uppnå bästa möjliga hälsa, utan åtskillnad (not 8).

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som trädde i kraft i Sverige 2009, preciserar att anslutna stater ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning har tillgång till bland annat personligt stöd till boende, deltagande i samhället och åtgärder för att förhindra isolering och avskildhet. Syftet är att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättningar att leva oberoende och att fullt ut delta på alla livets områden (not 9).

Att satsa på syn- och hörselinstruktörer är ett ändamålsenligt sätt för kommunen att uppfylla sitt ansvar enligt konventionerna. Det är också ett smart sätt att leva upp till socialtjänstlagens krav.

4. Stärkt samarbete ger större samhällsnytta

I diskussioner om syn- och hörselinstruktörstjänster hävdar kommuner ibland att "rehabilitering är regionernas ansvar". Men syn- och hörselinstruktörens uppgift handlar om något annat: att stå för rådgivning, träning och anpassning i hemmet och närmiljön. Efter den grundläggande rehabiliteringen som syn- och hörcentralerna står för behövs ett uppföljande stöd på hemmaplan. Det är en förutsättning för att både individen och samhället ska få full nytta av rehabiliteringen från regionen och de hjälpmedel som förskrivs.

En enkätundersökning som Synskadades Riksförbund gjort med landets samtliga syncentraler (2018) visar att det sällan finns en organiserad samverkan mellan kommuner och regioner kring synskadade. Efter att en person fått rehabiliteringsinsatser på syncentralen sker oftast ingen överlämning till hemkommunen. Situationen är likartad för hörselskadade (not 10).

Inom andra medicinska områden, där rehabilitering och eftervård ingår, finns en betydligt bättre samverkan. Stroke, hjärt-kärlsjukdomar och diabetes är några exempel. Samordnade individuella planer, SIP, har här blivit ett instrument för att få insatser från region och kommun att hänga ihop för individen.

Vi efterlyser samma arbetssätt gentemot syn- och hörselskadade: fler samordnade planer och ett nära samarbete mellan region och kommun. Syn- och hörselinstruktören får då en mycket viktig samordnande roll. Med sin lokala förankring kan instruktören fånga upp personer som är på väg att få syn- eller hörselsvårigheter. När det behövs finns upparbetade kontaktvägar med regionen, både före och efter rehabiliteringen. Orimligt mycket resurser och tid skulle gå till planering och resor om denna typ av uppgifter lades på regionerna.

5. Ökad syn- och hörselkompetens öppnar nya möjligheter

Vi möter då och då argumentet att syn- och hörselskadade kan få stöd av de funktioner som redan finns i kommunen. Underförstått är att syn- och hörselinstruktörer inte behövs för att lösa kommunens uppdrag. Vi anser dels att det inte stämmer och dels att nya lösningar kan ge bättre resultat.

Biståndsbedömare och hemtjänst är viktiga när personer med syn- och hörselnedsättningar får svårt att klara saker på egen hand. Men bäst är om det inte behöver gå så långt. En syn- och hörselinstruktör kan komma in i ett tidigare skede och stötta genom hjälp till självhjälp.

Ett sådant preventivt arbetssätt ligger i tiden. Regeringen har tillsatt en utredning, som i ett delbetänkande ger förslag på hur socialtjänsten kan arbeta mer förebyggande (not 11). Det förespråkas också i en rapport från Sveriges kommuner och regioner, SKR, eftersom det är kostnads-effektivt (not 5).

En satsning på syn- och hörselkompetens ger nya möjligheter att stärka det preventiva arbetet och utveckla den kommunala servicen. Stöd till syn- och hörselskadade att klara mer själva och bli mer oberoende kan då kombineras på ett bättre sätt med andra insatser. Det kan till exempel vara ledsagning, boendestöd eller något annat som personen behöver vid vissa tillfällen. Ett bättre samlat stöd ökar chanserna att bryta isolering och främja social delaktighet. Det ger vinster i form av bättre hälsa för individen och mindre utgifter för kommunen.

En annan viktig funktion, som syn- och hörselinstruktörer själva lyfter fram, är att de ofta agerar som kunskapsspridare. De informerar och ger goda råd i syn- och hörselfrågor åt personal inom hemtjänst och på särskilda boenden. Deras kompetens används då för att höja kvaliteten i andra kommunala verksamheter. De kan också stärka sambandet med den rehabilitering regionen ansvarar för. Därmed ökar möjligheterna att få ut mer av gemensamma resurser. Alla parter tjänar på en sådan samordning.

Referenslista

1. Zingmark, M. 2015. Occupation-focused and occupation-based interventions for community-dwelling older people: Intervention effects in relation to facets of occupational engagement and cost effectiveness. Umeå: Umeå universitet.
2. Gyllensvärd, H. 2009. Fallolyckor bland äldre. En samhälls-ekonomisk analys och effektiva preventionsåtgärder. Östersund. Statens Folkhälsoinstitut.
3. RKA 2020. Kommun- och landstingsdatabasen (Kolada). Stockholm. Rådet för främjande av kommunala analyser.
4. Funka 2018. Statistik. 2018. Stockholm. Funka.nu.
5. Johansson, N., Mårtensson, N. & Wallenskog, A. 2019. Ekonomi-rapporten 2019. Stockholm. Sveriges Kommuner och Regioner.
6. SFS 2001:453. Socialtjänstlagen. Stockholm. Socialdepartementet.
7. SFS 1974:152. Regeringsform. Stockholm. Justitiedepartementet.
8. SÖ 1971:41. Internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Stockholm. Utrikesdepartementet.
9. SÖ 2008:26. Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Stockholm. Socialdepartementet.
10. SRF. 2018. Syncentralsenkäten 2018. Stockholm. Synskadades Riksförbund.
11. SOU 2018:32. Ju förr desto bättre – vägar till en förebyggande socialtjänst. Stockholm. Socialdepartementet.

Synskadades Riksförbund är landets företrädare för personer med synnedsättning.

Tel: 08-39 90 00

info@srf.nu · www.srf.nu/shi

Hörselskadades Riksförbund (HRF) arbetar för full delaktighet och jämlikhet för alla hörselskadade

Tel: 08-457 55 00

hrf@hrf.se